

Hajnóczy Gábor (1943–2005) búcsúztatására¹

Hajnóczy Gábor olyan jó barátom volt, hogy akkor is tudtam vele beszélgetni, amikor éppen nem találkoztunk, és azóta is tudok vele beszélgetni, hogy egy ideig a személyes találkozás eléggé kitűzhetetlen. Most azonban azt kellene meghatároznom, hogy személyes barátságunkon túl, milyen intézményeknek, illetve kiknek a képviselőjében búcsúzom tőle.

Első helyen áll természetesen az MTA Irodalomtudományi Intézete, azon belül is a Reneszánsz Kutató Csoport – régebbi nevén Reneszánsz és Barokk Kutató Csoport, azaz REBAKUCS –, amelynek munkáiban Hajnóczy Gábor 1974 óta vett részt. (Akkor került ugyanis hatéves zirci gimnáziumi tanárkodás után Budapestre, ahol a Műegyetem Építészettörténeti Intézetének lett a könyvtárosa.) A REBAKUCS és vezetője, a felejthetetlen Klaniczay Tibor a legnagyobb örömmel üdvözölte az intézetben az új kollégát, aki a maga speciális és nélkülözhetetlen művészettörténeti és építészettörténeti tudásával alátámasztotta és segítette mindazok munkáját, akik a reneszánsz válságát, a manierizmust akarták megérteni. Magyar és külföldi konferenciákon sokszor vettünk együtt részt, nélkülözhetetlen tagja lett a kutatócsoportnak. Ez a kapcsolat mindvégig megmaradt, akkor is, miután az élet másfelé szólította: elég csupán arra utalnom, hogy intézetünk legújabb kiadványa, amely éppen tegnap jelent meg az Universitas Kiadónál, és amely a velencei CINI Alapítvánnyal együtt rendezett olasz nyelvű konferenciánk anyagát tartalmazza, közli az Ő értékes tanulmányát is, amelyet a Budapesten őrzött Vitruvius első kiadás történetének szentelt.

Búcsúzom azután tőle mint szegedi kollégától. 1986 óta tanított a szegedi egyetemen, amely egyébként neki anyaegyeteme volt; számtalanszor találkoztunk a vonaton is és Szegeden is. Mindig sokat tanultam tőle, és élveztem tartózkodó, de frenetikus humorát és elkötelezettségét széles műveltségét. Ott voltam szegedi habilitációján is, amikor fényes előadásban igazolta a reneszánsz művészettörténet és filológia elválaszthatatlan összetartozását.

Nem véletlen tehát, hogy amikor – 1992-től 1995-ig – együtt dolgozhattunk Rómában, ez is valahogyan a két korábbi ismeretség és barátság folytatása volt. Hiszen éppen a hajdani szegedi szovjet laktanya új egyetemi épülettelé nyilvánítása közben sikerült megállapodnom vele, hogy elfogadja a Római Magyar Akadémia igazgatóhelyettesi állására szóló felkérést. Búcsúzom tehát tőle egy olyan római virtuális közösség nevében is, amely Itáliarajongó magyarokból és Magyarországot szerető, illetve szakmánkat velünk együtt művelni akaró olaszokból állott; hiszen elég emlékeztetnem arra a két nagyszerű konferenciára, amelyet ő szervezett. Az elsőt a római Pannóniáról (ennek anyaga, amely igen nagy nemzetközi visszhangot váltott ki, meg is jelent 1994-ben egy római kiadónál), a másikat a Római Magyar Akadémiának helyt adó, Borromini által épített Falconieri-palota történetéről, illetve a római palotaépítészetéről. Ennek megjelenése rajta kívül álló okokból igen sokáig elhúzódott, így az idén végre napvilágot látó könyv bemutatója egyúttal – sajnos – emlékülnepe is lesz az időközben elhunyt szerkesztőnek.

Nem tisztem búcsúzni tőle a Pázmány Péter Katolikus Egyetem nevében; azonban feltétlenül ide kívánczok, hogy az általa megszervezett és példásan irányított tanszék intézetünk egyik legfontosabb partnerévé vált, amely mindig is a legnagyobb örömmel emlékezhetik vissza a Hajnóczy Gábor által szervezett Dante- vagy Petrarca-konferenciára.

Bácskai gyermekkorát nem ismerem, de annyit szerencsém volt megtudni, hogy a bajai Hajnóczy családot családi ismeretség fűzte Zomborban élő anyai nagyanyámhoz. Ezért,

¹ Elhangzott a Farkasréti temetőben 2005. február 9-én.

amikor megismertem, ajándékba kaptam tőle mintegy ezeket a régi emlékeket is. Sok szép és fontos könyve közül újra végigolvasva a reneszánsz ideális városáról szóló monográfiát, hirtelen megérteni véltem valamit: megérteni véltem annak a tudósnak és embernek a lelkialkatát és törekvéseit, aki teljesen tisztában volt mindig azokkal a legmagasabb eszményekkel, amelyeket meg kell és meg kellett mindig fogalmazni, akkor is, amikor semmi esély nem volt a megvalósításukra. A mediterrán kultúra legmélyebb rétegeiig visszanyúló „ideális város” eszméje talán mindennél jobban és jelképesebben foglalta össze ezt a kiirt-hatatlan humanista törekvést. A könyv a legkülönbözőbb szellemi műhelyekbe kalauzol el bennünk. Megismerünk belőle zseniális művészeket és konok társadalom-reformereket vagy szatirikus írókat, akik egyaránt törekedtek az emberi társadalomnak valamiféle tökéletes ösképpel való azonosítására, a létező és tökéletlen világ égi másának felmutatására és, ha lehet, megteremtésére. E könyv alapvető tankönyv nem csupán művészettörténelemszereknek vagy általában reneszánsz kutatóknak, hanem mindazoknak, akiket érdekel a modern irodalom születése. Hajnóczy Gábor azonban az általa vizsgált anyag logikájának hatására azt is megmutatta, hogy vagy megbukik minden világszépítő álom, vagy eltorzult formában valósul meg. Ezért fejeződik be könyve a velencei erődváros Palmanova históriájával, amelyet a legvéresebb külső katonai fenyegetés ellen terveztek és hoztak létre, ám amelynek építésébe egy-két kései humanista mecénás és művész mégis be tudta csempészni az elvesztett ideális város némely vonását.

1994-ben Kossuth Lajos halálának 100. évfordulójára emlékeztünk Olaszország-szerte. Barátaimmal és kollégáimmal, Hajnóczy Gáborral, Kelemen Jánossal és Sulyok Miklóssal sok színhelyen tudtunk Kossuth-emlékkiállítás bemutatót, és ennek kapcsán beszélni általában az olasz–magyar kapcsolatokról. Úgy hozta a sors, hogy Palmanovába, az Ő városába együtt jutottunk el. A városka pontosan fél évvel korábban ünnepelte alapításának 400. évfordulóját. Nagy ünnepeket rendeztek, voltak felvonulások, jelmezes bemutatók, hangversenyek, kórusok. Kaptunk ajándékba egy CD ROM-ot és azon többek között egy mai zeneszerző zsolttáraparafrízisát. A 126. (más számozás szerint a 125.) zsolttár, amelyet úgy is szoktak hívni, hogy a grádicsok éneke, különösen az 5–6. versével most is és mindig mélységesen megindít. Szabad fordításban:

*„Akik könnyek között vetettek, ujjongás közben aratnak majd,
akik lassan mendégéltek és sírtak, miközben a vetőmagot vitték magukkal,
majd diadalmenetben jönnek, és hozzák magukkal kéréiket.”*

Drága Gábor!

Köszönöm Neked, hogy ismerhettelek, és hogy megmutattad nekem ezt a speciális, ideális várost Velence határán, és hogy segítettél ideális várossá változtatni Rómát, ahol – talán nem véletlenül, mert mindennek van valami jelképileg is magyarázható oka – sokszor üldögéltünk együtt a mesés aranyországról, Peruról, tehát megint csak egy ideális birodalomról elnevezett kocsmában, amelyet annyira megszerettünk, hogy még azt a Döbrentei téri presszót is átkereszteltük Perunak, ahol hazatérés után néha találkozgattunk. Megírtad, hogy a valódi ideális város közepén, ahová minden kaputól minden út bevezet, végül is Isten templomának kell lennie. Te tudtad ezt akkor is, hogyha a karikatúrisztikus hadművészet módján működő történelem ezt a templomot időnként katonai figyelőállomássá változtatta. Te már legyőzted a labirintust, tudod, mi van a kör közepén. Isten veled.

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Számunk szerzői

ALMÁSI TIBOR	<i>történész, Szegedi Tudományegyetem, Szeged</i>
BOROSY ANDRÁS	<i>történész, Pest Megyei Levéltár, Budapest</i>
CSUKOVITS ENIKÓ	<i>történész, MTA Történettudományi Intézet, Budapest</i>
FONT MÁRTA	<i>történész, Pécsi Tudományegyetem, Pécs</i>
HALMÁGYI MIKLÓS	<i>Ph.D. hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Szeged</i>
KELLER MÁRKUS	<i>Ph.D. hallgató, ELTE – Berliner Kolleg für Vergleichende Geschichte Europas, Budapest – Berlin</i>
KISS ANDREA	<i>történész, Szegedi Tudományegyetem, Szeged</i>
KŐFALVI TAMÁS	<i>történész, Szegedi Tudományegyetem, Szeged</i>
<u>KRISTÓ GYULA</u>	<i>történész</i>
NÓTÁRI TAMÁS	<i>történész, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba</i>
PETROVICS ISTVÁN	<i>történész, Szegedi Tudományegyetem, Szeged</i>
ROMHÁNYI BEATRIX	<i>régész, ELTE, Budapest</i>
SEBŐK FERENC	<i>történész, Szegedi Tudományegyetem, Szeged</i>
SZALÓKY GERGELY	<i>Ph.D. hallgató, Károli Gáspár Egyetem, Budapest</i>
SZÖRÉNYI LÁSZLÓ	<i>irodalomtörténész, MTA Irodalomtudományi Intézet – SZTE, Budapest – Szeged</i>
HARALD ZIMMERMANN	<i>történész, Tübingeni Egyetem, Tübingen</i>
ZSOLDOS ATTILA	<i>történész, MTA Történettudományi Intézet, Budapest</i>

A fordításokat BARNÁ JÓZSEF és CZIRÁKI ZSUZSANNA készítette.

Contents

Essays

ARTILA ZSOLDOS Andornok of Apát	3
GYULA KRISTÓ The Family of Charles I Robert	14
ISTVÁN PETROVICS The University of Pécs in the Middle Ages and its Founder	29
ANDRÁS BOROSY Famuli in 14th-century Hungary	41
ENIKŐ CSUKOVITS Miraculous Escapes from Turkish Captivity	78
BEATRIX ROMHÁNYI Augustinian Hermit Monasteries in Hungary	91

Theory and method

MÁRKUS KELLER The Possibilities of Understanding – the Advantages of Comparative Historiography	102
---	-----

Beyond our borders

“...nobody would expect a medical historian to perform an operation...” – Interview with Harald Zimmermann. By Márta Font	112
Bibliography of Harald Zimmermann’s Works	118
HARALD ZIMMERMANN German–Hungarian Connections in the Middle of the 12th Century and the Settling of Transylvanian Saxons	124

Reviews

Sources from 8th–9th-century Salzburg (<i>Források Salzburg kora középkori történetéből. Fordította, jegyzetekkel ellátta, az előszót és a bevezető tanulmányt írta: Nótári Tamás. Lectum Kiadó, Szeged, 2005.</i>) GERGELY SZALÓKI	137
Medieval Geographic Regions in the Carpathian Basin (<i>Kristó Gyula: Térszemlélet és térszervezés a középkori Magyarországon. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár, 19. Szeged, 2003.</i>) ANDREA KISS	142

A Monarch who Lived in the End Times (<i>Stefan Weinfurter: Heinrich II. [1002–1024]. Herrscher am Ende der Zeiten. Verlag Friedrich, Regensburg, 1999.</i>)	
MIKLÓS HALMÁGY	145
Of Medieval Mercenaries (<i>Kenneth Fowler: Medieval Mercenaries. Volume I: The Great Companies. Blackwell Publishers, Oxford, 2001.</i>)	
FERENC SEBŐK	149
Bygone Present in Future Tense (<i>Z. Karvalics László: Bevezetés az információ-történelembé. Gondolat–Infonia, Budapest, 2004.</i>)	
TAMÁS KŐFALVI	153
In Memory of Gyula Kristó	156
Bibliography of Gyula Kristó's Works	160
Samu Szádeczky Kardoss	182
Bibliography of Samu Szádeczky Kardoss' Works	187
In Memory of Gábor Hajnóczy	196
<i>Authors</i>	198

Tisztelt Olvasóink!

Az AETAS 2006. évi előfizetői felhívása

A jövő évben a következő tematikus számaink jelennek meg: 1956: a magyar történelem fordulópontja; Ókori és modern kultúrák; Titkosrendőrség történeti távlatban. Interjúút közlünk Péter Györggyel, John Komlossal és R. W. W. Evans-szel.

Eddigi gyakorlatunkhoz híven a 2006-os évfolyamra is kedvezményt biztosítunk előfizető olvasóinknak.

Éves előfizetői díj: 2000 Ft + postaköltség

Egy számot megrendelőnek: 500 Ft + postaköltség

Egy szám könyvesbolti ára: 650 Ft

A folyóirat előfizethető az e számhoz mellékelt csekkszelvényen, illetve megrendelhető a kiadó címén. Korábbi számainkból (postaköltség felszámításával) a szerkesztőség címén a következők rendelhetők meg:

1992. 3. sz.	<i>17. századi magyar művelődéstörténet</i>
1993. 4. sz.	<i>Historiográfia</i>
1994. 3. sz.	<i>Külföldi történészek magyar történelemről</i>
1994. 4. sz.	<i>Angol-francia reformmozgalmak</i>
1995. 1-2. sz.	<i>Közvélemény és propaganda a 17. századi Magyarországon</i>
1995. 3. sz.	<i>Szláv népek története a középkorban</i>
1995. 4. sz.	<i>Az abszolutizmus kora Magyarországon</i>
1996. 1. sz.	<i>Észak-Amerika a 19. században</i>
1996. 2-3. sz.	<i>Magyar emigrációk a 19-20. században</i>
1996. 4. sz.	<i>Ókori civilizációk</i>
1997. 1. sz.	<i>Magyar művelődéstörténet</i>
1997. 2-3. sz.	<i>Középkor történeti tanulmányok</i>
1997. 4. sz.	<i>19. századi magyar történet, AETAS repertórium 1985-1995</i>
1998. 1. sz.	<i>Orosz ortodoxia</i>
1998. 2-3. sz.	<i>Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc</i>
1998. 4. sz.	<i>Észak-Amerika a századfordulón</i>
1999. 1-2. sz.	<i>19. századi magyar történelem</i>
1999. 3. sz.	<i>A francia középkor-kutatás új irányzatai</i>
1999. 4. sz.	<i>Az oszmán török birodalom története</i>
2000. 1-2. sz.	<i>Megtorlások a magyar történelemben</i>
2000. 3. sz.	<i>Az első ezredforduló Európában</i>
2000. 4. sz.	<i>Összehasonlító történetírás</i>
2001. 1. sz.	<i>19. századi Észak-Amerika története</i>
2001. 2. sz.	<i>Nagy csaták – hadtörténet</i>
2001. 3-4. sz.	<i>Az Osztrák-Magyar Monarchia története</i>
2002. 1. sz.	<i>Az Oszmán Birodalom észak-nyugati határai</i>
2002. 2-3. sz.	<i>Az életrajzírás mint történeti probléma</i>
2002. 4. sz.	<i>Közép- és koraiújkorai művelődéstörténet</i>
2003. 1. sz.	<i>Az orosz állam</i>
2003. 2. sz.	<i>Erdély története</i>
2003. 3-4. sz.	<i>Kultuszok a történelemben</i>
2004. 1. sz.	<i>19-20. századi gazdaság- és társadalomtörténet</i>
2004. 2. sz.	<i>Kora középkori Európa</i>
2004. 3-4. sz.	<i>Diplomáciatörténet</i>
2005. 1-2. sz.	<i>Hálózatok és hierarchiák a gazdaságtörténetben</i>
2005. 3. sz.	<i>Eszmék és korok, 18-19. század</i>
2005. 4. sz.	<i>Magyar középkor történeti tanulmányok</i>

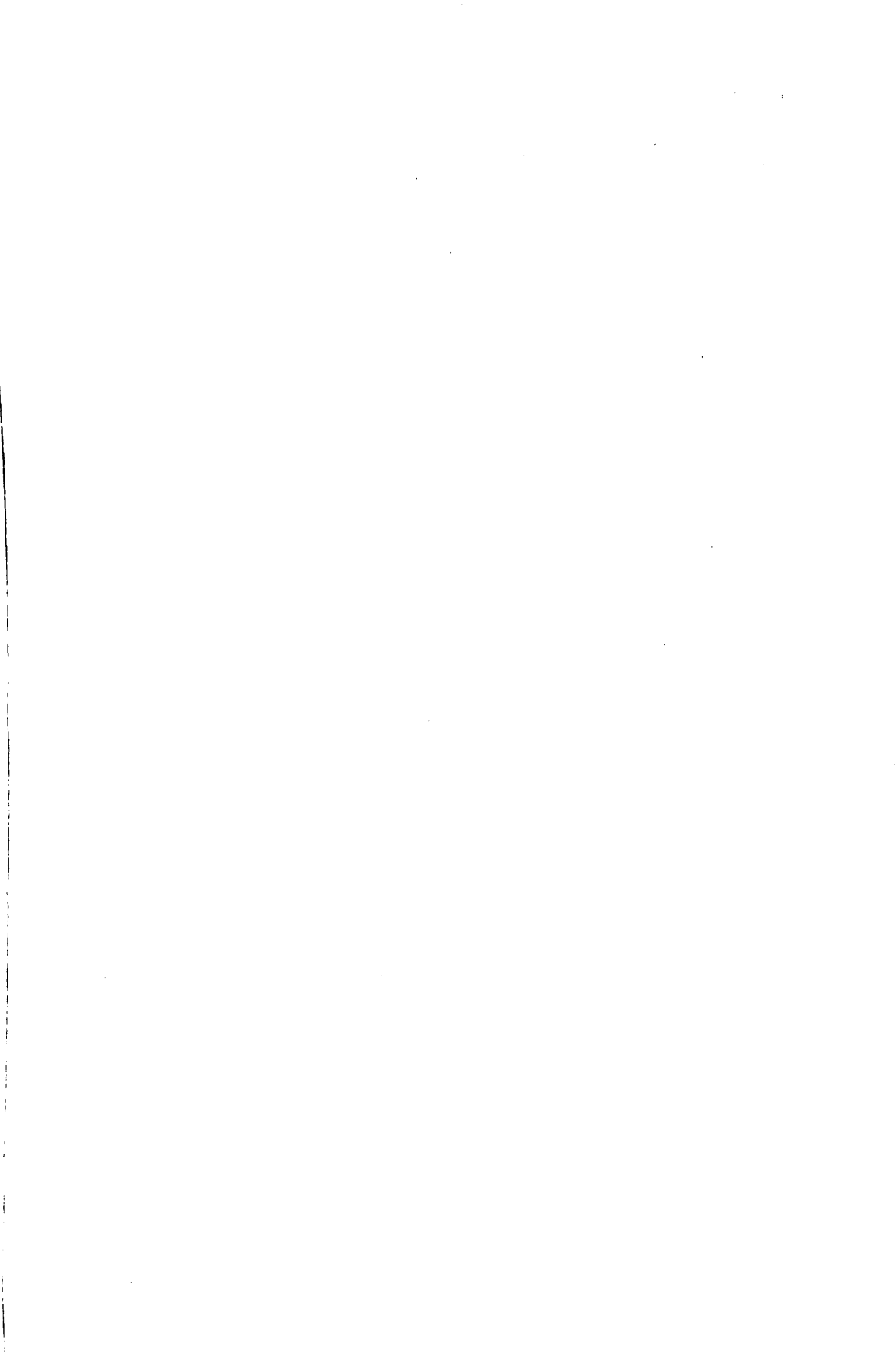
Az előző évhez hasonlóan az idei évben is átutalhatja jövedelemadójának 1 %-át egy olyan egyesületnek, alapítványnak stb., amelyet erre érdemesnek tart. Folyóiratunk szerkesztői azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulnak Önhöz, hogy ha támogatásra méltónak tartja folyóiratunkat, válassza az AETAS-t. 2005-ben folyóiratunkhoz támogatóink 1 %-os felajánlásából összesen 106 293 Ft érkezett be. Ezt az összeget a 2005. évi 3. számunk nyomdai előkészítő munkáihoz használtuk fel. Segítségüket nagyon köszönjük.

Ha az idei évben is az AETAS támogatása mellett dönt, akkor töltse ki részünkre az APEH-től kapott rendelkező nyilatkozatot.

Adószámunk: 19079581-2-06

Nagyon köszönjük Olvasóink eddigi támogatását és érdeklődését.
Reméljük, hogy erre a jövőben is számíthatunk.

AETAS Szerkesztősége
6701 Szeged, Pf.: 1179.
<http://www.aetas.hu>
E-mail: aetas@mail.u-szeged.hu

A tartalomból

Kulturális minták és kölcsönhatások Európában

Kultúrtörténet és historiográfiai hagyományok.

Keszeg Anna interjúja Roger Chartier-vel

Reinhard Koselleck: Tapasztalatváltozás és módszerváltás.

Történeti-antropológiai vázlat

Almási Gábor: Miért Cicero?

A cicerói értelmiségi modell és értékek reneszánsz adaptációjáról

Kellner Anikó: A tökéletes követ – elmélet és gyakorlat a kora újkori politikai kultúra tükrében

Vincze Hanna Orsolya: A kora újkori magyar fordítások tétje

Kontler László: William Robertson, skót történetek és német identitások.

Fordítás és recepció a felvilágosodás korában

Erdősi Péter: Barokk és neobarokk. Két fogalom kölcsönhatása Magyarországon

Fórum

Apor Péter – Constantin Iordachi: Társadalomtörténet Kelet-Közép Európában.

Regionális nézőpontok globális összefüggésben. 2005. november 18–20.

Konferenciabeszámoló

*A Korall 23. száma, illetve a Korall egész évfolyama megrendelhető a szerkesztőségnél:
Korall Szerkesztőség – 1113 Budapest, Valkói u. 9. vagy korall@tla.hu*

Szerkesztőségünk 2006-ban a következő tematikus számokat kívánja megjelentetni:

<p>23. szám Eszmetörténet 24. szám Régészet és nacionalizmus 25–26. szám Utazástörténet</p>

(Az éves előfizetés ára: 3500 Ft.)

Következő számunk tartalmából

KECSKÉS GUSZTÁV

A francia politikai pártok állásfoglalásai az 1956-os magyar forradalomról

KLENJÁNSZKY SAROLTA

Az 1956-os magyar forradalom és leverésének visszhangja
a francia kommunista mozgalomban

FARKAS CSABA

Hatalomváltások Csongrád megyében, 1956–1957

KAHLER FRIGYES

Egy „pufajkás per” anatómiája a kádári megtorlás idejéből

Beszélgetés Péteri György történésszel

Bolti ár: 600,- Ft
Előfizetőknek: 450,- Ft

A Temes megyei Cseriből elhurcolt asztalos nem rendelkezett különleges teológiai képzettséggel, sem az átlagost messze meghaladó lelkiismerettel. A Duna melletti táborban, megkötözve, 1461 nyarán természetesen nem ő kapcsolta először össze a török rabság és az örök kárhozat fogalmát, mint ahogy a kereszténység ellensége szókapcsolat mint a török állandó jegyzője sem ekkor bukkant fel először. Imája és az abban megfogalmazott gondolatok tulajdonképpen megfeleltek a 15. századi magyarországi közgondolkodásnak. Ezt a felfogást, kiegészítve a hosszú fogságban szerzett személyes élmények tapasztalataival, talán az 1438-ban rabszíjra fűzött Magyarországi György fogalmazta meg a legérzékenyebben 1480-ban megjelent *Tractatus*-ában: „Nem beszélek az elviselhetetlen robotról, az éhezéstésről, a szomjaztatásról s a meztelenség gyalázatáról, csak azt az egyet akarom hozzáfűzni, hogy ebben a rabszolgaságban akkora és olyan keserű a lélek és a szellem porbasújtottsága, hogy még a halálával sem lehet semmiképpen összehasonlítani. Mert ugyan mit is tehet az a nyomorúságos lélek, amikor meggondolja, hogy tilos számára mindaz, ami jó, és ki van téve mindannak, ami rossz. Azt látja, hogy Krisztus keresztjének ellensége uralkodik fölötte; látja azt is, hogy a hatalmas munka s a különféle elfoglaltság ránehezedik; meggondolja, hogy el van különítve Krisztus aklától, s oda van lökve a farkasok karmai közé és torkába. Azután azt is látja még, hogy örökös börtönbe van zárva, megfosztottan a szabadulás minden reményétől. Végül pedig azt látja, hogy elhagyta őt az Isten, s az ördög kaparintotta a markába. Annyi bizonyos, hogy ha választására lenne bízva, akkor inkább választaná a halált, mint ezt az életet.”

Csukovits Enikő tanulmányát számunk 78–90. oldalán olvashatják.
